

AF LARS PEDERSENS OPTEGNELSER

Lidt om Hoveriet, som af Beboerne udførtes paa Schelenborg og Brockdorff (omkr. 1850).

Af Lars Pedersen.

Udgivet af *Peter R. Olsen.*

Lars Pedersen blev født 1835 i Martofte paa Hindsholm som Søn af en Mand, der senere rejste til Jylland og købte en Gaard derovre. – Sønnen Lars blev derimod boende hos sine Bedsteforældre i Martofte.

I 1863 holdt han Bryllup med sit Bysbarn Johanne Marie Andersen, med hvem han levede et lykkeligt Samliv og Familieliv til højt op i Aarene. De fik først en lille Ejendom i Vissenbjerg Sogn, men flyttede i 1866 tilbage til Martofte, hvor de overtog Hustruens Fødegaard.

I 1864 havde Lars Pedersen været med i Krigen om Sønderjylland, og han dvælede siden med Forkærlighed ved Minderne om sine Oplevelser under Felttoget.

Han døde i 1915.

Lars Pedersen var en begavet og frisk Mand, livlig og vennesæl, med en levende Sans for Natur og Folkeliv. Over for andre Mennesker, ikke mindst sine nærmeste, var han meget hjælpsom. – Han var i Besiddelse af en ikke ringe poetisk Evne. – Da han var 75 Aar gammel, begyndte han at nedskrive sine Erindringer, som særlig er af kulturhistorisk Art. Blandt disse er følgende Skildring af Hoveriet paa Schelenborg og Brockdorff.

Jeg vil begynde med Foraaret. Saasnart Vinteren var omme, og Jorden var til at komme paa, saa begyndte følgende Arbejde: Vi fik Tilsigelse om at møde i de saakaldte Øksenhaver ved Brockdorff for at „losse“ Enge. Dette bestod i at fjerne alt, hvad der fandtes; selv Køernes Affald maatte vendes og føres bort. Det hele blev samlet og saa gerne opbrændt. – Vi var mange om Arbejdet, og det gik med Liv og Lyst under Anførsel af en gammel Husmand.

Saa maatte vi til Schelenborg og grave den Jord i Urtehaven, hvor der skulde lægges Kartoffler og sættes Kaal. Endvidere maatte vi grave Humlepletten og sætte Stænger ved Humlen.

Saa maatte vi i Bogensøskoven for at hugge Grene til de mange Risgærder, som der i den Tid var at holde vedlige. Vi havde lange Stykker til hver Gaard og paa flere Steder.

Der var dengang store Jordvolde imellem hver af Markerne, som skulde holdes vedlige. – Hvert Foraar afholdtes der et Syn, hvor der mødte en Karl fra hver Gaard; for Herremanden mødte Forvalter eller Ladefoged. – Hvad der blev kasseret, skulde saa gøres i Stand til en bestemt Dag. – Der blev „klistret“ paa disse Volde hvert Aar, saa de tilsidst var saa brede, at der kunde køres med Heste og Vogn ovenpaa.

Ude paa Brockdorff gik en Del af Hegnene til Stranden, hvor vi saa maatte slaa Stænger langt ud i Vandet, for at Kreaturet, som dengang gik løst, ikke skulde kunne gaa udenom.

En Del af Hegnene ved Brockdorff var opført af Tang, hvorfor vi hvert Aar maatte køre flere Læs Tang til at reparere med. Der maatte hvert Aar sættes en ny Kant paa. Undertiden havde Køerne væltet flere Favne og andre smaa Huller, hvor de kunde passere.

– Naar Jorden saa var bekvem, begyndte Saatiden, og dengang blev alt pløjet om Foraaret. Alle Markerne var saa delt imellem samtlige hovpligtige. De var inddelt i 6 Roder med 9 Gaarde i hver Rode, som hver havde en Rodemand, hvilket var skiftevis imellem Mændene. Hver Gaard havde sit bestemte Nummer, og den Orden maatte nøje følges. – Naar vi saaede om Foraaret, maatte vi til Herregaarden om Morgenen at hente Saakorn til at besaa Lodden med. Det gik rask baade med Pløjning og Saaning, og mangan Ungersvend fik her Lejlighed til at øve sig i at saa.

Naar det var overstaaet med Saaning, maatte vi omkring og jævne alle Muldskud paa Grønjorden og ned paa Gaarden og save Brænde, rydde Husene, tjene Tækkemand og rygne Huse.

Imidlertid var Tiden inde, at Gødningen skulde køres ud. Der

gik saa 6 Rodemænd ned for at dele den store Mødding i 6 Dele. Saa loddede de om Bytterne. De, der fik Bytte i Udkanten, kørte først. – Vi stillede saa med 2 Kuske, en Mand til at læsse og en Pige til at strø Gødningen. – Der var fuld Fart paa hele Tiden. De vilde alle helst være først i det Sæt, de kørte. Og naar der skulde læsses af, skete det undertiden, naar Fjælen var trukket, at Krogen blev hugget saa langt ind, at næsten hele Læsset faldt paa eet Sted. – “Aa – aa!” sagde vi saa, for at Ladefogeden kunde forstaa, at det var ikke Meningen, men skete af Vanvare. – To Dage slog sjældent til; som Regel gik der 3 Dage. Og naar vi saa var færdige ved Schelenborg, gik Turen til Brockdorff. Det var en streng Tid for Hestene, da der hele Tiden kørtes om Kap.

Saa kom Tiden, da vi skulde til Hove for at skære Tørv. Den maatte vi „koble, stable og køre den i Hus.

Imidlertid var Græsmarkerne tjenlige til at slaas og bagefter maatte saa Engene „høre for“. – Det var almindelig Skik, at naar der skulde slaas, saa begyndtes der, førend det var Dag; Græsset, og særlig Engene, var bedst at tage i Duggen. Af den Grund maatte skiftevis 2 Mand af hver Rode blive oppe for at løbe rundt og purre Mandskabet ud Kl. 1. – Naar Rodemanden havde Mandskabet samlet og havde anvist, hvor der skulde begyndes, saa gik han til den anden Ende og skrabede noget sammen og tændte Blus. Men det gjorde flere af Rodemændene, og det har da truffet sig, at Forkarlen har gaaet efter det forkerte Blus. Det var ærgerligt. Men de, der fik deres Græs slaaget fra en anden Rode, morede sig kosteligt.

Hver Gang vi var til Hove at slaa, var Piger og Drenge med for at „holme“ (strø) Græs. –

– Naar man blev færdig med Byttet, spistes der Frokost. Naar det var overstaaet, gik Forkarlen og lagde sit Slaatøj paa Jorden; Nr. 2 lagde sin Krykke paa den førstes Knag og saa fremdeles i Rækkefølge, først de 9 Karle, dernæst de 9 Andensvende, og var vi ude med 3 Mand, da var den tredie Pløjemanden; men Pløje-

mændene maatte ogsaa holde Trop. – Naar nu den lange Række Slaaretskaber var lagt til Rette, blev der udnævnt 5 af Karlene, „som skulde lægge et Læg“. – – – Der gjaldt mellem Hovfolkene nogle Betingelser, som alle skulde overholde:

Ingen maatte hugge i til sin Formand, naar de slog Græs.

Der skulde loddes om, i hvad Rækkefølge der skulde køres, naar de kørte hjem, og der maatte ikke køres udenom eller køres saa nær paa Formanden, at Vognstangen stødte paa Bagsmækken.

Ingen maatte arbejde for Husbonden, naar de kom hjem og havde forrettet en Hovdag.

Ingen maatte sige til nogen, at det var Løgn i hans Hals. O. s. v.

Ja, der var mange Ting, som skulde overholdes; ellers ifaldt der Bøder, som i Regelen bestod i visse Kvantum Brændevin. – Vægrede man sig ved at betale sin Mulkt, havde de andre Ret til at tage hans Slaatøj og sælge det.

For Pigernes Vedkommende var der i Slaatiden „ingen Regel“.

Naar nu Græsset var vejret, mødte vi med 3–4 Mand for hver Gaard for at sætte det i Stak.

Naar vi kom derud, blev alle Mand stillet paa Rad og skulde vende Høet.

Derpaa spistes der Mellemmad. Saa blev Stykket delt i 9 Dele, og der blev loddet om Bytterne. Naar det var sket, blev der ordentlig sat Pres paa, for alle vilde være først færdige, og efterhaanden som de blev færdige, lød der nogle kraftige Hurraer.

Naar vi stakkede Hø eller kørte det i Hus, var vi som Regel færdige til Middag, men ingen maatte forlade Pladsen førend Kl. 6 Eftermiddag.

Saa blev der drevet mange Løjer i denne lange Fritid. Karlene brødes, sprang Buk og havde mange Slags Kraftprøver for. Pigerne havde deres Sytøj med, og de arbejdede trolig med det. – Ved Brockdorff var Havet jo nær ved; der blev saa svømmet baade af Folk og Heste. – Undertiden naar vi sad i Øksenhaverne, enedes

hele Flokken om at tage en Tur til Nordskov, og Folk derude var dengang – ligesom nu – meget gæstfri.

Der blev i Slaatiden afholdt to Gilder: det lille og det store Slaagilde. Det sidste blev altid afholdt den Dag, den sidste Græs-mark blev slaaget. Saa blev Forkarlen hjemme for at pynte Loen hos Oldemanden. Der dansedes altid i Loen om Sommeren. Der var dengang kun en eneste Gaard i Martofte, hvor der var Fjælegulv i Storstuen. Men det gik lige saa godt paa Lergulvet; Folk var ikke vant til andet.

Det gik svært lystigt til ved saadanne Gilder. Ved alt det Samarbejde, der var ved Hoveriet, blev Folk saa godt kendt sammen, at der ikke var Spor af Undseelse. Der blev danset i bar Skjorte og Særkeærmer; Pigerne havde nemlig dengang allesammen en „Bul“ uden Ærmer og havde derfor lange Ærmer i Særken. Der blev sunget en Del; det var enten Kæreste- eller Drikkeviser.

Høsttiden kom saa efter Høhøsten. Saa snart Kornet var modent, kom Ordren til at høste. Der mødte vi gerne med 4 Jern og en S sammensætter. – Vi stillede hver ved sin Lod, og saa snart Signalet var givet, kan det nok hænde sig, der var Pres paa. Alle Karlene kappedes om at naa Enden paa Skaaren først, og Pigerne var lige saa rappe; de skulde nok tage det lige af Krogen. – Alle Mand gjorde, hvad de kunde – og næsten mere.

Vi kunde som Regel høste, sætte sammen og rive Jorden til lidt over Middag. Om Eftermiddagen blev der saa høstet hjemme. – Saadan gentog det sig, efterhaanden som Rug, Hvede, Byg og Havre blev moden.

Naar Kornet var tjenligt til at køres ind, fik vi Ordre om paany at møde. – Vi kørte saa hen i Marken ad Aften. Kornet skulde nemlig bindes med nok et Baand om hvert Neg; dette besørgede vi om Aftenen og lavede os derpaa et Leje i Kornet, hvor vi saa sov alle Mand, indtil det blev Dag.

Kornet maatte ikke køres sammen, førend Duggen var gaaet

bort, og ingen vovede at begynde, før Ladefogeden gav Signal. – Han red gerne op paa en Bakke. Alle spændte saa Hestene for, og alles Øjne vogtede paa Fogeden. Saa snart han lettede Hatten, kunde vi tage fat. Der var ordentligt Pres paa: to Mand til at læsse, to til at række, en til at køre frem. En raabte: „Kør!“, en anden: „Pruu!“, og det blev ved at gentage sig. – Til det første Læs bandt vi to og to Neg sammen for at faa læsset i en Fart. Alle „snappedes“ om at blive først op med Læs. – Naar en Mand fik Læssetræet op og Forrebet om, saa blev Bagrebet hængt over, og en stærk Mand hængte saa bag i. Og saa gik det i strakt Galop, til de naaede Ledhullet. Saa gjordes der Holdt, mens Rebene blev bundet. De kom saa i Rækkefølge allesammen i en Fart, som om det gjaldt Livet. Alle vilde være først med at faa Kornet kørt sammen. Begrundet paa det meget Hovarbejde maatte Tiden tages svært i Agt hjemme. Vi stod op omkring ved Kl. 2 om Natten, smurte Vognene og fik en lille Frokost og kørte saa flere Læs til Davretid – blev siden ved, alt hvad Remmer og Tøj kunde holde, til Stjernerne skinnede. Dengang var der ingen Kl. 7.

Naar Kornet var kørt sammen, var der gerne noget Tækearbejde, hvor vi skulde være Haandlangere. – Bagefter rygnede vi saa Husene.

Saa kom de egentlige Efteraarsarbejder. Alle Markerne skulde pløjes, Urtehaven graves og Humlen plukkes m. m. Der var nok hele Tiden.

Om Vinteren var det Tærskningen, det særlig gjaldt. Alt dette Korn maatte tærskes med Plejl. – Af Gaardene i Martofte skulde der gøres 84 Tærskedage. Vi maatte saa have Davren ved Lys og møde paa Gaarden lige i Dagningen. Kom vi ikke til bestemt Tid, blev vi jaget hjem og kunde saa komme næste Dag igen. – Vi skulde tærske 6 Udlæg daglig. De 5 tærskede vi til Middag; det 6. vilde „Tærskeren“ ikke udlevere os før henimod Aften. Dagen skulde gaa dernede.

Den Mand, der var ansat som „Tærsker“, var lidt „strenge“.

Saa snart vi var færdige med et Udlæg, skulde det rystes og sættes i Rækker, og vi maatte ikke binde det sammen i Knipper, førend Tærskeren havde gaaet hele Rækken igennem og efterset, om det var tærsket rent. Hvad han kasserede, maatte tærskes om. Naar Halmen var bundet, blev den sat i „en dobbelt Bue“ og baaret over i Koladen eller – for det meste – rakt ind af Kvisthullet over det saakaldte Rasphus.

Bagefter skulde vi saa ned at rense Kornet og bære det af det paa Loftet, som ikke skulde køres til Kerteminde. – Pigerne havde saa den Bestilling at møde med deres Sold i en Sæk og saa „skumme“ alt dette Korn i et Sold. Der var ingen Viftemaskine før lige de sidste 4-5 Aar.

Naar Kornet skulde køres til Kerteminde, mødte alle Hovbønderne med deres Vogne. Men de skulde kun køre med 4 Tønder hver – formodentlig en Bestemmelse fra den Tid, da der var saa daarlige Veje. Thi førend Landevejen kom ud paa Hindsholm, var Vejene frygteligere, end man nu kan tænke sig.

Saa længe der var Korn, mødte atter Bønderne daglig efter 4 Tønder.

Ved denne Kornkørsel havde Tærskeren ogsaa Kommandoen. Og han skældte ud paa dem, der ikke var stærke nok til at løfte paa Sækkene. Men paa Grund af sin Strenghed maatte han døje mange drøje Piller. Der var gerne nogle, der havde et Stykke Kridt i Lommen, og naar han forlod Laden et Øjeblik, var han temmelig sikker paa at finde sit Navn et eller andet Sted – med en „pæn“ Tilføjelse“, f. Eks. Menneskeplager, Bøddel – somme Tider noget, der var meget værre.

Ud over det mere hjemlige Hovarbejde kom de saakaldte Langægter (Køreture) paa indtil 4 Mil til Odense, Nyborg eller Refsvindinge. – Sidstnævnte By var Station paa Vejen mellem Baroniets hindsholmske Herregaarde og Godserne paa Taasinge. – Til Refs-

vindinge kunde vi blive sendt for f. Eks. at hente en Gase af en ny Race eller for at aflevere en lybsk Hund. Her mødte saa en Vogn fra Taasinge for at hente Hunden derover. – Der skete helt Misbrug med disse Ture.

☆

Vi kørte altid til Hove om Sommeren, og der var gode Græsgange for Hestene. – Om Vinteren gik vi. Karlen bar saa Madtøjet, der bestod af en pæn, ren, hvid Madpose, som indeholdt et halvt Brød, en drejet Bøddik med Smør, et Stykke Ost og en Æske med Æggekegale. Posen hængte foran og var sammenkoblet med en Lejle, som hængte paa Ryggen. – Saa vi levede højt, naar vi var til Hove.

☆

Det gik altid gemytligt til i Hovlauget. Det gjorde raske Folk og dygtige Folk, som altid satte en Ære i at lave Arbejdet pænt og lave det i en Fart. Der var en Kappelyst, som holdt sig længe efter Hoveriets Afløsning. – Unge Folk regnede det ikke for en Byrde. De var glade ved Hoveriet og vilde nødig være hjemme, naar der skulde nogen til Hove.

Derimod var det en gruelig Plage for Husbonden med alt det Hoveri. Ja, det var en Byrde, som de, der ikke har kendt den, knap kan fatte, saadan at stille med Folk, Heste og Redskaber og kun faa Utak til Løn. Men Folk maatte lystre alle Ordre og havde ikke mange Rettigheder. – Det var strenge Tider for Bønderne. Deres eget Arbejde blev forsømt, der var stort Slid paa Heste og Vogne, og der maatte holdes mange Folk.

I 1852 kom Loven om Hoveriets Afløsning, som vi frit kan sige, er den bedste Lov, som den danske Rigsdag endnu har lavet.*)

☆

Oftest gik vel Hovarbejdet sin Gang, uden at der kom nogen nævneværdig Kurre paa Traaden. Men til Tider kunde det ogsaa

*) Lars Pedersens Optegnelser er forfattet i Tiaaret efter Aarhundredskiftet.

komme til skarpe Sammenstød mellem Parterne – Sammenstød, som havde vidtrækkende Følger. – Det maatte bl. a. Lars Pedersens Fader, Peder Larsen, bekende.

Engang var de nede paa Schelenborg og køre Korn. Om Morgen spændte de Hestene for Vognen, fyldte Haverne og satte Hjørnenegene, og saa var alles Øjne rettet imod Ladefogeden. (Se foran).

Men saa var der nogle, der nok saa stille listede det ene Neg op efter det andet. Andre, som saa det, gjorde ligedan, og omsider var der fuld Fart paa hele Linien, endda Ladefogeden ikke havde givet Signal. – Nu gik det, som det gjaldt Livet; alle satte de en Ære i at naa først op med Læs. – Ladefogeden red sporenstrengs hjem og fortalte, at de havde begyndt at læsse uden hans Tilladelse. Og Kammerherren af Sted, alt hvad han kunde! Han mødte dem ved Indkørselen til Marken og var gruelig gal, da de kom. – Peder Larsen var første Mand, og saa skulde det særlig gaa ud over ham. Den gamle Kammerherre var en Mand, der kunde raabe, skælde og bande som kun faa. Men Peder Larsen var ingen Kujon, der tog imod alt. Han forsvarede sig og sagde, at han begyndte ikke først; men da han saa, de andre læssede, mente han, at der maaske var givet Signal, uden at han havde bemærket det. – Men det vilde den gale Kammerherre ikke høre noget om; han raabte af fuld Hals: „Du er D... onde mig en Æsel! Du skal aldrig faa noget paa mit Gods“. – Men Peder Larsen svarede ham straks og sagde: „Jeg har jo heller aldrig forlangt noget“.

Det, at Peder Larsen kom i Miskredit hos Herren paa Schelenborg, blev hans store Held, og det blev til Gavn for hele Efterlægten. Han flyttede til Grenaaegnen, hvor han købte Damgaard paa Homaa Hede.*)

Der var vel ved samme Tid i Martofte et Hus med Jord, som

*) Han blev Stamfader til en anset Slægt. En af hans Sønner var den senere Folketingsmand Pedersen-Nyskov.

han godt kunde have Lyst til at faa i Fæste; men paa Grund af Herremandens Trusel kunde han ikke ydmyge sig for denne Person og forlange dette Hus.

Mere i den mindre Stil var et andet Sammenstød. Lars Pedersen fortæller derom saaledes:

Vi lavede ogsaa Spilopper imellem.

Det var engang, der kørtes Korn ved Schelenborg. I den gamle Lade var der et Rum i Bagsiden, som kaldtes „Luen“; det var lidt langt at føre Kornet derud. – Da det forreste Rum var fyldt op til Bjælkerne, skulde vi til at fylde det store Rum bagved. Men der var Raad for det. Der blev lagt nogle Neg, som gik lidt ind over Hullet og saa fremdeles – lidt længere næste Gang. Tilsidst naaede vi Faget, og det var helt overbygget. – Glæden var almindelig. Men o ve! Tærskeren kom og vilde se, om vi satte det godt. Da han kom over bagved, sank det hele med ham ned i det tomme Hul. Det kneb for ham at komme op igen, og det kan nok hænde sig, han var gal. Han skældte dygtigt ud. Slaa gjorde han ikke; han turde vel ikke for vore Værgers Skyld, for vi var altid kun Drengene til at tage Korn. Men han stak lige straks op og hentede den gamle Kammerherre Juul. Og han var rasende gal; han kunde skælde ud, saa det forslog noget, og kunde ordentlig sætte os Skræk i Livet. Kunde han have kommet op til os, saa havde vi ordentlig faaet Klø. – Det var ikke altid, at Folk slap fri for korporlig Straf.